

NÉLKÜLÖZHETETLEN FORRÁSAINK

Délvidéki Magyar Golgota címen háromnapos rendezvény volt 2011. november 25-e és 27-e között Budapesten a második világháború utáni magyarelles atrocitásokról. Ennek keretében a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében tudományos tanácskozást tartottak Pálinkás Józsefnek, az MTA elnökének megnyitójával. Kövér Lászlónak, a parlament elnökének irányításával pedig ugyanaznap *Főhajtás a kommunista vérengzés délvidéki áldozatai előtt* címen megemlékezést tartottak az Országgyűlés Felsőházi termében. Mindkét helyszínen elhangzott, hogy a vérengzésekről már kilenc helyi monográfia készült, amelyekben a szerzők tizenegy délvidéki helység eseményeit dolgozták fel. Majdnem csupa avatatlan kutató, az egy főiskolai hallgató kivételével. Ő egyébként diplomálása után megírta könyve bővített változatát is, amit azonban más említett monográfiák szerzői is megtettek már. Az említett két helyszínen az is elhangzott, hogy nem készült még könyv a nagyobb városainkban lezajlottakról. Talán kevés e helységekben a háziasszony? – tette föl a kérdést a téma fölvetője, utalva arra, hogy az egyik legnagyobb tragédiáról, a csurogi magyarokéről, Teleki Júlia háziasszony írta meg, amit kellett. Saját közlése szerint ugyanis vagy öt évet várt, hogy majd csak akad avatott tudós, aki megírja, mi történt az ő szülőfalujában. Végül belátta, hogy magára maradt a feladattal.

Újvidéken, Szabadkán, Óbecsén, Nagybecskerekén... is egy háziasszonyra kell várni?

Nem sokkal e fölvetés után jelentkezett kéziratával Silák Mária szabadkai háziasszony.

Valamivel korábban egy másik, aki megírta a gombosi tragédiát, ám ő sok fontos adatot közöl Zomborról is, a rossz hírű Kronics-palotáról.

Hírlik, 2009 óta egyre hírlik, hogy lesz, van is már akadémiai bizottság, amely mindkét érintett állam tudósainak egybefogásával feldolgozza majd a délvidéki tragédia teljes történetét.

Majd csak feldolgozza már!

Az amatőrök – háziasszonyok és mások – azonban nem várnak. Amikor a belső kényszer átrendíti őket a félelmük és a kishitőségük támasztotta akadályon, akkor megírják a maguk emlékeit.

Megszámlálhatatlanul sok alkalommal megtörtént az elmúlt bő két évtized alatt, hogy más „háziasszonyok” kezdettől fogva tettek kísérletet a téma feldolgozására. A Bácsgyulafalvára sodródott néhai Petrik Verona balladát írt a mozsori magyarokról. (Nem tudom

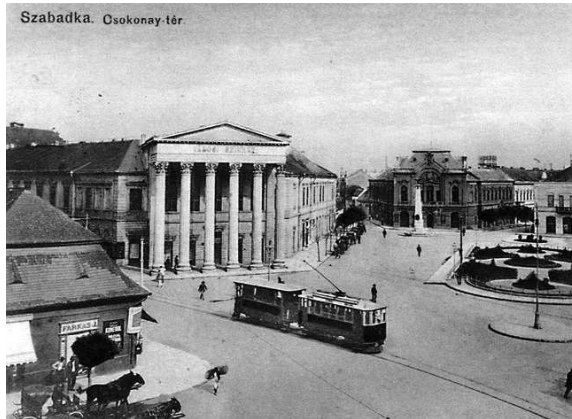
eléggé sajnálni, hogy a kezembe került 43 strófából csupán 16-ot mentettem át *A megtorlás napjai* címen megjelent könyvembe, a többről meg nem tudom, hova lett.) Fölkeres így régi ismerős, találkozom vadidegen emberrel a világ valamely sarkában, megszólít valaki, s a kezembe nyom valamilyen dokumentumot, vagy magnóba mondja, amit már nem tud elhallgatni. Rám bízva, hogy tegyek vele, amit jónak látok. Jelentkezett még 1990-ben a Montrealban élő Talló Istvánné Hermetz Erzsébet, s közölte, hogy hetedik hónapos várandós fiatalasszony léte arra kényszerítették, hogy lovasfogatóval hullákat szállítson a csurogi dögtemetőbe. Kifejezte félelmét, hogy alighanem a saját édesapja fején ült közben. Az Ausztráliában, Sydney városában élő Keresztesi József és felesége, Júlia 2010 októberében közölte a szép-szomorú történetet, hogy a járeki haláltáborból egy kislány galamb szárnyára kötve küldött levelet a külvilágnak, leírva a tábor borzalmaival. Döbbenetes, szinte hihetetlen történetet közölt a Tóváros (Tovariševo) faluban élő, 1930-as születésű Majláth Ferencné Bognár Erzsébet 2005-ben. Édesapja Mozsorban volt a katolikus plébánia harangozója és sekrestyése. A '44-ben 14 éves kislány sok mindenre emlékezett. Magnóra nyilatkozta, hogyan halt meg Köves István plébános. A főlsszabadítóink a templomban, az oltár előtt felállított tűzhelyre ültették, s a forró vason sütögették. Ugyanilyen történetek sokaságát leírva jelentkezett 2009-ben Horváth Orbán. Ő Kabilban (Kovilj) látta meg a napvilágot a számunkra magyar felszabadulást hozó 1941. esztendőben. Édesapja, Mihály, harmadmagával megakadályozta, hogy a faluban is megrendezze a már kitervezett razzsiát a kivégzendők névsorával érkező magyar fegyveres különítmény. A megmentők közül ketten szörnyen meglakoltak, a harmadik elérhetetlen volt a gyilkos partizánok számára. A 2011-ben Frankfurtban elhunyt Ihász József szablayai születésű lakos Ausztriában, Klagenfurtban felvett hat, magyar nyelvű jegyzőkönyv másolatát küldte el. Mindegyik egy-egy oda szökött jugoszláviai magyar nyilatkozata. A vallomástevők a magyarok sanyarú sorsa miatt szöktek meg Tito paradicsomából, s elsősorban a vérengzésről tanúskodtak. Azóta sem sikerült a jegyzőkönyvek eredetijét felkutatni, pedig sokan segítenek már a keresésben, többek között az Oslóban élő dr. Tatár Mária Magdolna történelem szakos kutató.

A fentiekből látható, sok-sok szerző, tanú, kutató működik a nagyvilágban, rengeteg forrás áll rendelkezésünkre azon felül, hogy most már majdnem minden hazai levéltár is megnyílt a kutatók előtt. E források egyik legfontosabb funkciója, hogy éppen a levéltári dokumentumokat ellenőrizzük velük. Könnyű ugyanis megállapítani, hogy a titói rezsim a levéltárakban óriási mennyiségű hamisított okmányt tárolt, természetesen a kései kutatók félrevezetésének szándékával.

A „háziasszonyok” kéziratával igen sok gond is lehet. Elsősorban az íráskészség fogyatékoságai miatt. A másik nagy gond, hogy közlendőjüket általában nem tudják elhelyezni a történelmi események szövevényében, ennek ellenére annak igaz voltával van a legkevesebb baj. Sőt abban van a legnagyobb érték. Ők ugyanis mind azt írják le, ami történt, amit átéltek. Aki fél évszázadon át vagy immár háromnegyeden át magába fojtotta az igaz szörnyűséget, abból nem hamisítvány tör elő, mint a pártutasításra készült hamis levéltári dokumentumból. Igazmondásuknak esetleg a gyarló emberi emlékezet szab korlátot.

Silák Mária számára is betelt a pohár. Ő is azt tette, mint sokan mások: megírta, amit fontosnak gondolt. Ebben van memoárjának legfőbb értéke. Egy majdani szabadkai monográfiát össze lehetne állítani akár úgy is, hogy sokan elmondanák, leírnák, amit tudnak. Szabadkáról szólván le kell szögezni, hogy ez az első visszaemlékezés, amely a városban lezajlott vérengzéssel foglalkozik és külön kiadványként jelenik meg. Vékonynak vékony, de igaz. Egy mozaikkocka a szabadkai magyarság tragikus történetében. Forrás a kutatók számára.

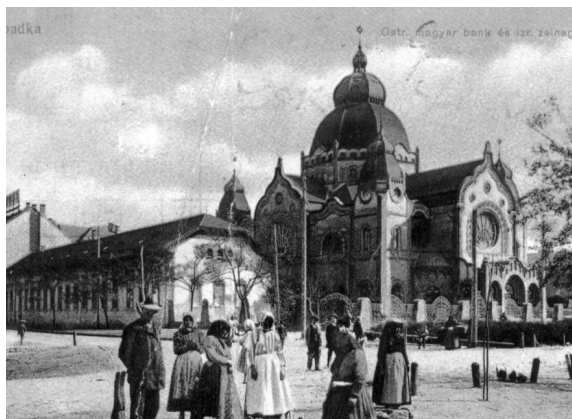
Matuska Márton
a kézirat gondozója

Főtér a XIX. század elején

Piactér a XX. század elején

Zsinagóga és környéke a XX. század elején